

KRÓNKA

Kortársak az 1848-as magyar szabadságharcról

Petőfi:

Forradalom...

...jól figyelmezzenek kendtek e néhány szóra: nincs többé úr és paraszt, nincs robot, nem botozzák többé az embert; mindnyájan egyenlő jogú polgárok, testvérek vagyunk.

Azon állapot, hogy mi paraszt munkások viseltük az országnak terheit, mi fizettük az adót, mi adtuk fiainkat katonának a haza védelmére; igaztalan volt; de ezen adó nem fordítottatott kellőleg, mint kellett volna, csak a mi hazánk javára; a katonaság, a mi fiaink nem az országban voltak, nem hazánk védelmére álltak fegyverben, hanem más országokban tartattak — nagy részben.

És mégis azok intézkedtek fölöttünk, kik sem nem katonáskodtak 1800 óta, sem a terheket nem viselték, tudniillik a nemesség: de most minden megváltozott.

»Ezen kívül: Ausztria magára nézve hasznosnak látta nyomorúságos helyzetünket, mert úgy a hogy eddig valánk, azt, mit magunk a hazában olcsóbban készíthettünk volna, drága pénzen vásároltuk Ausztriából. Gazdag polgártársaink is, a nagy birtoku mágnások, grófok temérdek vagyontukat Bécsben költötték. Ezen két úton a rendes adón kívül igen sok pénzünk Bécsbe szivárgott. Nem teszem sokra, ha azt mondom, hogy esztendőnként 100 millió ezüst forintunk kiment az országból és pedig ment leginkább Bécsbe, s ez által Ausztriába. Ez természetesen Ausztriának igen tetszett, ugyanazért annak kormányza szüntelen arra törekedett, hogy ez mindvégig így maradjon. És mivel mi magyarok igen jámbor, könnyen hívó nép vagyunk, hajlottunk arra, midőn mondogatták, hogy ez igen jól van így. És mért hajlottunk mi erre? mert magunk nem gondolkodtunk, nem tanultunk, tehát nem tudtunk, hanem csak hittünk.«

»Évek óta csaknem kirekesztőleges olvasmányom, reggeli és esteli imádságom, mindennapi kenyerem a francia forradalmak története, a világnak ez új evangéliuma, melyben az emberiség második megváltója, a szabadság hirdeti igéjét. Minden szavát, minden betűjét szívembe vés-

tem, és ott benn a holt betűk megelevenedtek, és az élethez-jutottaknak szűk lett a hely és tomboltak és őrzöngtek bennem!

A tűzokádó hegy közepébe kellene a tollamat mártanom, hogy napjaimat, napjaim gyötrelmeit leírhaszam!

Így vártam a jövődőt, vártam azt a pillanatot, melyben szabadsági eszméim és érzelmeim, szívemnek ezen elkárhozott lelkei elhagyhatják a börtönt, kinszenvedésök helyét... vártam e pillanatot; nemcsak reméltem, de biztos hittem, hogy el fog jöni. Tanúbizonyosságaim erre a költemények, melyeket több mint egy év óta írtam. Nem okoskodás után, de azon prófétai ihletből — vagy ha úgy tetszik, nevezzük állati ösztönnek — mely a költőben van, világosan láttam, hogy Európa naponként közeledik egy nagyszerű, erőszakos megrázkodáshoz. Ezt többször leírtam, még többeknek elmondtam. Senki sem hitte jövőndölésemet, sokan kinevettek érte, általában ábrándos golyónak neveztek, de azért folyvást élt bennem ama hit, s úgy voltam, mint az állatok a földindulás vagy napfogyatkozás előtt.»

»Pesten márczius 14-ikén az ellenzéki kör gyűlést tartott, mely ősi szokás szerint eredménytelenül oszlott szét. E gyűlésben indítványoztatott, hogy a tizenkét pont petitióképpen fölnyujtassék a királynak, még pedig rögtön, de az akkor virágzott táblabírói szellem Pontiusától Pilátushoz akarta vinni a dolgot, úgy, hogy valamikor a huszadik században lett volna vége. Egyébiránt jó, hogy így történt... micsoda nyomorúság, kérni, akarni, midőn az idő arra int, hogy követelni kell, nem papírossal lépni a trón elé, hanem karddal!... a fejedelmek úgy sem adnak soha semmit, azoktól, amit akarunk, el kell venni.»

»Haza menvén, előadtam szándékomat a sajtó rögtöni felszabadításáról. Társaim bele egyeztek. Bulyovszky és Jókai proclamatiót szerkesztettek.»

Lelkesedéssel és a sors iránti bizalommal mentünk vissza a kávéházba, mely már tele volt ifjakkal. Jókai a proclamatiót olvasta föl, én nemzeti dalomat szavaltam el; mind a kettő riadó tetszéssel fogadtatott.

(A nemzeti dalt 2 nappal előbb, márczius 13-án írtam, azon lakomára, melyet az ifjúság márczius 19-én akart adni, mely azonban az eddigi események következtében szükségtelenné válván, elmarad. Míg én az egyik asztalnál a nemzeti dalt írtam, feleségem a másik asztalnál nemzeti fejkötőt varrt magának.)

A kávéházban azt határoztuk, hogy sorra járjuk az egyetemi ifjúságot s majd teljes erővel kezdjük meg a nagy munkát. Először az orvosokhoz mentünk. Szakadt az eső, a mint az utcára léptünk, s ez egész késő estig tartott, de a lelkesedés olyan mint a görögtűz: a víz nem olthatja el.

Az orvosi egyetem udvarában ismét felolvasta Jókai a proclamatiót és én elmondtam a nemzeti dalt. Innen a mérnökökhöz, ezektől a semináriumba a jogászokhoz vonult a számban és lelkesedésben egyaránt percenként növekedő sereg. A seminárium csarnokában elénk állott egy professor, és ezt mondta nagy pathossal:

— Urak, a törvény nevében...

Többi szavait elnyelte a sokaság mennydörgő kiáltása s a tisztelt tanár többé nem juthatván szóhoz, szépen elkotródott. A jogászok rohantak ki az utcára, hogy velünk egyesüljenek. Közülük Vidács emelt szót,

elmondta, hogy professoraik a tartandó lakomábani résztvevést eltiltották kicsapási büntetés mellett. Kaczaj és bosszankodó kifakadások a hallgatóságban. De a lakoma már csak mellékes dolog volt. Jókai ismét fölolvasta a proclamatíót s a tizenkét pontot s én velem elszavaltatták a nemzeti dalt. Mindkettőt fanaticus lelkesedéssel fogadták s a refrainban előjövő »esküszünk«-öt mindannyiszor visszaharsogta az egész sereg, mely a téren állt.

Most menjünk a censorhoz, és vele írassuk alá a proclamatíót és a nemzeti dalt! — kiáltott valaki.

— Censorhoz nem megyünk, feleltem; nem ismerünk semmi censort, el egyenesen a nyomdába!

Mindnyájan beleegyeztek és követtek.

Landerer nyomdája legközelebb volt hozzánk, oda mentünk, Jókait, Vasvárit, Vidácsot és engem neveztek kiküldötteknek, hogy a sajtót lefoglaljuk. Mi megtettük azt a nép nevében s a tizenkét pontot és a nemzeti dalt rögtön nyomni kezdték. Ez alatt kinn lelkesítő beszédek tartottak. Egresi Gábor, Degré, Vasvári, Jókai stb. Dél felé elkészültek a nyomtatványok s ezrenként osztották szét a nép között, mely azokat részeg örömmel kapkodta. Délután 3 órára gyűlést hirdettünk a Múzeum-terére s a sokaság eloszlott.

A szakadó eső dacára mintegy 10.000 ember gyűlt a múzeum elé, honnan a közhatalózat szerint a városházához mentünk, hogy a tizenkét pontot magokénak vallják a polgárok is és velünk egyesüljenek. A tanács-terem megnyílt, s megtelt néppel, először. Rövid tanácskozás után a polgárság nevében aláírta a polgármester a tizenkét pontot, s az alatt álló sokaságnak az ablakból lemutatta. Óriási kitörése a lelkesedésnek!... Egyszerre az a hír szárnyal, hogy katonaság jön... körül néztem, hogy az arcokat vizsgáljam, egyetlen ijedt arcot sem láttam... minden ajkone kiáltás: fegyvert! fegyvert!

Ezen, különben alaptalan hír, oly felindulást okozott, hogy Nyári Pál és Klauzál tovább beszéltek egy óránál, a nélkül, hogy beszédeikből egy-egy töredék mondatnál többet hallottunk volna.

Budára, Budára!... a helytartó tanácshoz!... Nyitassuk meg Stancsics börtönét!... Budára!

Ezek voltak a nép leginkább és legtöbbször hallható kiáltásai. Végre választmány neveztetett ki Budára menendő s a helytartó tanácsot fölszólítandó, hogy a censurát rögtön eltörölje, Stancsicsot szabadon bocsássa s a katonaságnak rendeletet adjon, miszerint ügyeinkbe semmi szín alatt be ne avatkozzék. A választmány tagjai: Egresi Sámuel, Gyurkovics Máté, Irányi Dániel, Irinyi József, Kacsokovics Lajos, Klauzál Gábor, Molnár György, Nyári Pál, Petőfi Sándor, Rottenbiller Leopold, Staffenberger István, Tót Gáspár, Vasvári Pál.

A választmány legalább húszezer ember kíséretében fölment Budára a helytartó tanácshoz, és előadta kívánatait. A nagyméltóságú helytartó tanács sápadt vala és reszketni méltóztatott, és öt percnyi tanácskozás után mindenbe beleegyezett. A katonaságnak kiadatott a tétlenség iránt a rendelet, a censura eltöröltetett, Stancsics börtönajtaja megnyílt. A rab írótt diadallal hozta át a töméntelen sokaság Pestre.

Ez vol márczius 15-ike.

(Részlet Petőfi Sándor naplójából.)

Vasvári Pál:

»Hazánk több vidékein keserű kifakadások történnek a pesti fiatalság ellen. Zavargás és rendtörésről vádolnak bennünket. A mint magasztalják a márcziusi napokat; úgy kárhoztatják a pestieknek minden utóbbi lépéseit.

E két korszakot én is meg akarom egymástól különböztetni. Márcziusban zászlót ragadánk nemzeti önállásunk kivívásáért, s e törekvésben vezérszerepet játszott a pesti ifjúság. — Utóbb a magyar felelős kormány szemeláttára csak egyes kitörések történtek. Ezek csak utóhangjai az előbbi mozgalomnak.

A romboló vihart egy intéssel le nem lehet csillapítani. A nyargaló szelet nem egy könnyen lehet visszaerőszakolni Aeolus barlangjaiba!

Így történt ez a pestiek felizgatott kedélyével is. S mi természetesebb, mint hogy az ifjúság legtovább ringatódzott a lelkesültség szép mámorában? Az ifjú kebel szent oltára az öröktűznek. Ez kiolthatatlan lobog mindenkor. — Csoda-e, hogy ezen ifjak nemzetünk gyökeres átalakítását óhajtották, még pedig rögtön, haladéktalanul? ... Az idő nem vár, nem kérd senkit. Sebes szárnyakkal repül felettünk. — Mi Európa drága pillanatait nem akartuk elszalasztani. A percekben évtizedeket kelle keresztül élni!

A márcziusi ifjak fődicősége az, hogy kebleikben meg vannak érve a szabadságeszmék. Sőt azt hitték, miszerint eljött az idő, melyben az igazság eszméi megtestesüljenek...

»A középponti ifjúság egyetlen hibát követett el.

Tovább akart menni a tények mezején, mint amennyire nemzetünk el volt készülve.

Elejénte országos rokonszenyvel csatlakozott hozzánk a hon minden vidéke. Pest lón a vezérlobogója. Mindnyájan lépteinkre figyeltek s híven követének bennünket.

De a pesti ifjúság a vezérszerepben messze előhaladott. A sereg nem bírta őt követni. Elvesztette a láthatárról.

Így szakadt el egymástól a pesti ifjúság és a nemzet.«

»S ha kérditek, mit tesz most a márcziusi ifjúság? elmondom. Az egyik rész bureaubá ment, s részt vesz a honkormánylat ügyeiben.

A másik rész visszatért előbbi életfoglalkozásához, s a kedvezőbb időkre vár.

A harmadik rész a hadi nemzetőrök közé állott, s az új seregbe átvivé a szabadságszeretet magas szellemét.«

»Az ifjúság negyedik része széteszlott az egész hazában. Ezek hirdetik országszerte az igazság szavait. Mind megannyi apostola a szabadságnak. — Krisztusnak 12 apostola volt, s ezek elterjeszték szavait az egész világon: a középponti ifjúság is így fogja terjeszteni hazánkban a márcziusi elveket. — Az elvetett mag előbb-utóbb meg fogja teremni gyümölcseit.

A márcziusi ifjúság tehát Pesten többé összpontosítva nincs.«

»Ne vitatkozzunk e kérdés felett: ki adott a népnek szabad földet és jogot? — El fogja ezt mondani a história, se nem Európa szelleme, se nem Pozsony, se nem Pest; hanem mind a három összevéve.

Franciaországban az augusztus 4-iki éjen (1789) lemondott az aristo-

cratia minden előjogáról... Miért? mert hirül jött hozzá Versaillesba, miszerint a nép a várakat megrohanta, s a földesurak ellen dühöng...

És nálunk?

Itt is megtörtént, a minek történni kellett.

Nemzetünk mozgalma egy órához hasonlított, mint egy barátom elmé-
sen jegyzé meg.

Az óra kerekei Pozsonyban voltak az országgyűlésen, de nem igen akartak forogni.

Rúgóra volt szükség, mely a kerekeket gyors mozgásba hozza. S e rúgó volt a pesti forradalom.

Ekkor a kerekek gyorsan és sebesen kezdtek forogni...

Az óramutató Bécsbe nyult, s a Metternich politikájának végperceire mutatott.

Az óra ütött 300 éves hallgatás után, s ez lön a bécsi cabinet halál-
harangja.

Most még közel állunk az eseményekhez. Ne vizsgáljuk mindennek kútforrását. De jegyezzük a tényeket. A történet komoly muzsája itél-
ni fog.«

»Mi a legegyszerűbb igazságokat kénytelenültünk hosszú phrasisokba burkolnunk, hogy azokat a censor meg ne értse, s így keresztülbocsássa. Ebből következett, hogy a burkolt igazságot az olvasók századrésze sem fogta fel. Ki ismer rá a gondolatra, ha az mint a múmia, be van göngyöl-
getve, s tarka-barka színekkel ki van festve. A helyzetet meg kell változ-
tatnunk, s mi polgártársak! azt ezen órában végrehajtok. Nincs többé
censor! köztünk és a sajtó között nem áll többé jezsuita! — Bent a sajtó
legelőször mozog szabadon. Egy pár perc alatt világot lát a szabad sajtó
első szülötte! A sajtógép most találkozott először szűz kézírattal, melyet
semmi censori kéz meg nem fertőzött! Egy pár pillanat múlva kihozzuk a
sajtó első szülöttét.«

»Ezen általános reformért félszázad óta imádkoznak a nemzetek. Az
ausztriai tartomány népei is forrón óhajtják ezen átalakulást. Csakhogy
e népek nem fogták fel e szónak értelmét: testvériség. Azért törekedtek
sikertelenül, azért vértettek el a küzdelem napjain. Mindenik nemzet
külön akarta kivívni a szabadságot.

Ausztriának pedig kezdet óta ez volt politikai fő elve: dividet et
vinces. — Oszd meg az erőt, szakítsd szét egymástól a külön nemzete-
ket. E fekete titok magyarázza meg, mért ápolta annyira a külön népek
közötti ellenszenvet. Nemzeti gyűlölséget ébresztett fel, egyik népet
felhasználta a másik legyilkolására. Ha a lengyel fölkel a zsarnokság
ellen: a magyart, csehét és olaszt küldé annak legyilkolására. Ha az olasz
mozgott, a magyar és lengyel katonákat gyilkoló eszközül használta (1828).

S azért az ausztriai zsarnokság ereje csak addig tart, míg a népek
előtt a titok kihirdetetik, hogy tudják és értsék meg, miszerint ők test-
vérgyilkosok, a zsarnokság által egymás megölésére vak eszközökül hasz-
náltattak. Ha pedig több nép egyszerre mozgott: akkor az osztrák kor-
mány bevonult a bécsi falak közé. E város vén sziklaként állott a birodal-
om tengerének közepette. E város soha nem mozdult; ezt fél ezer év
alatt megtaníták vak engedelmességre a habsburgiak.

Ha a népek hullámai több oldalról ostromolták e sziklát, akkor az önkény emberei a mozdulatlan szikla türelmes barlangjaiba rejtöztek, s egész nyugalommal várták, míg az ostromló néphullámok elfáradtak. Bevárták, míg a vihar lecsillapult, s ekkor ismét kibujtak az üregekből, s ördögi nyugalommal folytatták ismét a népgyilkoló hálók készítését. Bécsről sohasem olvastam a történelemben, hogy az erőteljesen szembe mert volna szállani a zsarnoki önkénnyel. Azonban a dolog legújabbban megváltozott! Az önkényes hatalom sötét apostolai Bécs városával ugyancsak megjárták!... Sziklahegy volt a város a többi népek élő hullámai közt; de tűzokádó hegy! alatt e hegy sötét belsejében titokban fogamzott meg a népszabadság villámtüze: s midőn Metternich nem is álmodá: fölemelkedett a tűzokádó hegy; megrázkódott erejének nagyszerűségében, s a mélyen rejtett tűz pusztító lángokban tört ki... Polgártársak! a hallgatag, a néma bécsi nép fellázadt s megrázkódtatá Metternich herceg láthatatlan koronáját... E nép századokon át hallgatva túrt, s keblébe temet élte fájdalmát! A kinek cseppei tengerré dagadtak a kebelben, s most sodró árvízként törnek ki... A bécsi népet eddig két vonás jellemzé: a sörivás és a közönyösség. De ők e hibát jóvátevék és ezért éljenek!

Az olaszt ne csúfoljuk többé sajtókészítésével, se csehet ne gúnyoljuk ki. Mi mindannyian testvéremzetek vagyunk. Egyenként gyengék, de egyesülve erősek, hatalmasak, megtörhetetlenek!... Ha a magyar, olasz, cseh, lengyel és ausztriai nép egyedül és egyszerre mozog: szeretném tudni, kit küld ellene Metternich? Ha a népek testvérekül ölelik át egymást, szeretném tudni, hol a hatalom, mely őket megtörje, lealázza?

Az ausztriai cabinet csak addig volt erős, míg a külön népeket egymás ellen ingerelheté. De ha e népek egymással kezét fognak s egy testté olvadnak: akkor a cabinet úgy fog fejükön állani, mint a csörgősapka. Pusztá jelkép, az egykori esztelenség jelképe. Az észhez jött ember szígyenleni fogja a fején hordani e csörgősapkát, s minden erőfeszítés nélkül földre dobja... Ez a következmény, mely az ausztriai birodalom népeinek egyesüléséből ered... Azért éljen a nemzetek közötti testvériség! Nyujtsuk oda őszinte jobunkat a szomszéd népeknek, s közösen törekedjünk a szent cél felé; mert a mi küzdelmeink célja közös, s közös! az ellenség is, mely ellen irtó háborút kell viselnünk — Metternich vesszen!!

(Nyári Albert: A magyar forradalom napjai.)

Arany János:

»Most felnyilt szeme e nemzetnek. Most látja tisztán, hogy csak egy mód van királyával kibékülni: ha lefekszik és meghal! Egyebet nem kívánnak e nemzettől, csak életét!

De a nemzet nem fog meghalni, a nemzet megvédi magát minden erőszak ellen, a nemzet nem irtózik a szent harcztól, mellynek neve — forradalom.

A nemzet fel nem lázadt soha, de szent jogait és szabadságát, hazája függetlenségét, ha a törvények már semmit sem érnek, fegyveres kézzel, forradalom útján is ki fogja vívni.«

Táncsics:

»Azt mondják: adjunk jogot a népnek; mekkora csalódás! Miként adhatna a kicsiny rész az egésznek, temérdek a sokaságnak jogokat? Még azt is mondják: fogadjuk be a népet az alkotmány sáncaiba; mily roppant csalódás. Mintha bizony a kicsiny rész fogadhatná be nyomorult árkai közé a sok millióból álló népet? Ez ország népessége 14 millió. Képtelenség nélkül nem mondhatni, hogy a körülbelül 800.000 adómentes teszi a nemzetet, a többi 13,200.000 pedig semmi; ellenben megint képtelenség azt állítani, hogy a 13,200.000-ból álló szolganép teszi a nemzetet, holott a törvényhozáshoz egy hangja sincs. Legyünk nemzet, mert míg nemzet nem leszünk, számunkra biztos haza nincs.«

»Mi örökváltságot akarunk — írja — vagyis azt kívánjuk, hogy a robot és a dézsma eltöröltessék.« Meg is magyarázza szabatosabban, hogy mit ért a váltság alatt: »felszabadítás«-t. »S hinni szeretjük, hogy ti mindnyájan azt értitek. A megváltás által mi szabad emberekké kívánunk állani, nem pedig földesúri hatóság alatt szolgálilag maradni.«

»Mi által lesz egy darab föld valakinek birtokává? Azt szokják mondani: foglalás által. Hanem a valódi foglalást mi, munkások tettük az által, hogy e földet műveljük. A földbirtoktulajdonnak legfőbb és egyetlen bizonyossága a művelés. E föld tehát miénk, kik műveljük, következésképpen érte megváltási díjjal igazságosan nem tartozunk. És ha ti nem akarjátok ez igazságot törvényben kimondani, majd szükségből kényszerítve, mi fogjuk kikiáltani.«

»Kendet a nemeses falukban gyűlölik, útálják; kendet újra befogatni szeretnék, azután fölakasztani; azt mondják, kend uszítja a parasztokat a kutyabőrösdiék ellen, mert kend is paraszt.«

(Egy veszprémi levelező Táncsicshoz: »Munkások Újságja« 1848 október 31.)

»Heverő tagjai nem lehetnek egy társaságnak sem. Ha pedig ilyenek befészkeltek a társaságba magukat, ha fent kíván maradni egy ilyen társaság, a lomha dögöket ki kell kebeléből hánynia.«

(Táncsics: Budapesti levelek.)

»Ma azt hallani a megyegyűléseken — hogy »adjunk a Népnek jogot és szabadságot«. Mások azonban azt mondják, hogy erre a nép nem érett meg. Mindent megbocsátok — a legnagyobb zsarnoknak is, de midőn azt mondja: Nép! Én neked, majd, ha megérsz, nagylelkűen jogokat és szabadságot adok, azt meg nem bocsáthatom. Hol vettétek ti a felesleges szabadságot és jogokat, hogy a magatokén kívül csak úgy könnyen osztogathassátok? Az Isten nektek sem adott többet, mint más akárműnek.«

»A polgári társaságban — a külön osztályok eltörlése, az általános egyenlősítés eszméje, mint vörös fonál, húzódik végig. Teljes egyenlőség és csak egyetlen valamelyes elkülönzött »s szabadalmas osztály« együtt, egyidőben meg nem fér: vagy nincs egyenlőség, de vannak kiváltságos osztályok, vagy van egyenlőség, de akkor e mellett még külön, valamely, akármely szabadalmas osztály nem is képzelhető.«

»A szocialisták és kommunisták — nincsenek megelégedve a polgári társaság intézkedéseivel (ma úgy mondanók: a társadalom intézményeivel) és meg akarják teljesen változtatni a mai helyzetet, mert az a meggyőződésük, hogy az emberiségnek nem az a rendeltetése, hogy a földön

sínylődjék és szegénységben éljen, hanem boldoguljon, és azt hiszik, hogy ezt a célt egyesülések által érhetik el. Ezért minden törekvésük oda irányul, hogy a népek nyomorúságos élet helyett jólétbe, boldogságba jussanak. Feltételezik ugyanis, hogyha minden álladalomban van egy külön osztály (az urak osztálya), mely munka nélkül mindennek bőségében van, miért nem élhetne jól a másik nagy osztály (a milliókból álló munkások osztálya) munkája után?»

Bem:

»Magyarok, szászok, oláhok, nyujtsatok egymásnak testvéreleg kezet. Tartóztassatok minden nemzeti gyűlölséget és boldogok lesztek.«

Petőfi:

»Az úrbért eltörölte az országgyűlés. Nagyon szép tőle, de még szebb lett volna, ha ezt előbb teszi. Akkor viselhette volna a nemesség a nagylelkű nevet, de most, midőn ezt a végső szükségből tette és ijedtségből nem tarthat rá számot.«

Golubszki S. Novák:

1848 márciusában mindenütt kihirdették a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget. Ennek a híre hozzánk is eljutott. Mindenfelé arról beszéltek, hogy többé nem választ szét bennünket sem vallás, sem nemzetiség. Hogy mindannyian, kivétel nélkül, egyenjogú testvérek vagyunk. Mindenfelé arról folyt a szó, hogy nem választanak szét már bennünket a »rendek« sem, hogy többé nincs nemes, azaz »plemenitas«, hogy egyenlők vagyunk mindahányan. Különösen ez örvendeztetett meg bennünket. Ezért nagy öröm és lelkesedés keletkezett a nép soraiban. Vége-hossza nem volt a kiáltásoknak: Éljen Kossuth, mert megszüntette a nemességet!

A nemesek már nagyon megkeserítették és elszomorították a nép életét, de különösen Szent Tamáson, mert itt, nálunk, igen számosan voltak és annyira elhatalmasodtak, hogy minden alkalommal elkerülési igyekeztünk őket. Hiszen még öregeink mondogatták: Ha nemes ül ruhád csücskére, vágd le testvér ruhád szélét és fuss tova, ha békességet akarsz, hiszen nem mondhatod a nemesnek, hogy álljon fel.

Hát ne volna öröm, hogy megszabadultunk a legnagyobb szörnyűségtől és nyomorúságtól!

Az egyetértés, testvériség és egyenlőség jelében kitűztük a középületekre a magyar zászlót.

Azután 1848 április egyik napján rengeteg ember gyűlt egybe a téren, már a községháza előtt a piacon, volt ott kicsiny és nagy, öreg és fiatal, vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül. Sok-sok zászló lobogott és egytől-egyig a magyar színeket lengették. A legnagyobb jókedvben indult innen az egész nép és először a magyar, aztán a szerb templom előtt állt meg. Vagy félórát időztünk mindkét templom előtt, ahol a számos szónok az egyetértésről, szeretetről és testvériségről beszélt.

Innen a néptömeg visszatért a községháza elé, ahol nagy népünnepély rendezésében egyeztünk meg és ki is tűztük a bál idejét, azzal, hogy még aznap a nagyvendéglőben tartjuk meg. Ez a nagy népünnepély arra

volt hivatva, hogy még inkább megszilárdítsa az egyetértést, testvériséget és egyenlőséget, mert Szent Tamás minden lakosa megjelenhetett rajta.

Eztán a nép hazatért.

Estére hatalmas tömeg gyűlt egybe a nagyvendéglőben a mondott mulatságra. Szépen indult a mulatság, de ez nem tartott soká, mert, sajnos, a nemesek és nem-nemesek összetűztek és bizony csatára került a sor. A nemesek kezdték a verekedést, mert szörnyen fájlalták, hogy többé nem nemesek, hogy egyenlők lettek és egyenjogúak a parasztokkal. Nem tudták elnyomni fájdalmukat a fölött, hogy megszűntek immár a nemesi kiváltságok és ezért igen dühödtek és vesettek voltak. Ezt még ezen a mulatságon beismerte egy vén, hetven éves nemes, előttünk, Jevrem Mikovicsnak hívták, és pedig ezekkel a szavakkal: »Testvérek és fiam, hát bevallom az igazat, rettentően bánt és fáj, hogy egyenlő vagyok veletek, fáj ez, akár a csecsemőnek, ha elválasztják anyja emlőjétől.«

No, de a nemesek, akik kezdték a csatát, megfutamodtak, persze véres fejjel, mert egyesek bizony régen vártak az alkalomra, hogy megbosszúlják magukat rajtuk.

Az összekoccanás és harc után folytatódott a mulatozás és pedig a legnagyobb egyetértésben és szeretetben, el is tartott az egész éj folyamán és még másnap is. Békességben és szeretetben váltunk el egymástól.

(Részlet Golubszki emlékirataiból, amelyeknek címe: »Emlékeim az 1848-49-es népi mozgalomból, amelyek leginkább a Szrbobran-nak elnevezett Szent Tamás védelmére és elesére vonatkoznak. Írta és világra adta Norák S. Golubszki, szenttamási, volt népi kapitány a viharos 1848 és 1849 esztendőben. Újvidék, 1893. — 4-6 oldalak. — Szerbből fordította L. P.)